

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА “СВЯЩЕННІ СКАРБИ”

Музей історичних коштовностей України 15 травня 2010 р. в рамках Європейської ночі музеїв представив нову нічну театралізовану програму “Священні скарби”, присвячену релігіям світу.

До цього, у 2006 році у просторі скіфо-античної експозиції МІКУ було запроваджено театралізовану програму “Скіфія Золота”¹. Велике зацікавлення, викликане у відвідувачів цією програмою, спонукало до подальшого розвитку такої форми популяризації інших музейних колекцій. Оскільки значну частину колекції музею складають культові речі різних релігій, призначення яких не завжди зрозуміле навіть тим, хто ці релігії сповідує, не кажучи вже про людей іншої віри або індиферентних до релігійних питань, логічним було присвятити наступну програму саме цій темі. Так виникла ідея через знайомство з певними експонатами розкрити, по можливості, й основні постулати світових релігій.

Хотілось якомога цікавіше, емоційніше і, водночас, толерантно розкрити цю складну й інколи дражливу тему і підкреслити те, що об’єднує людей, а не розділяє їх.

Тому з’явився й образ Майстра-ювеліра, адже його вироби використовували для своїх релігійних обрядів представники різних конфесій з найдавніших часів. Допомагають пояснити призначення речей, їх символіку персонажі різних епох – руська княжна Янка, пані Марія – удова козацького сотника, цариця Естер та інші (всі ролі виконують співробітники музею). Їх поява обумовлена сюжетом, в якому однією з головних є лінія любові – божественної і земної.

Особливу атмосферу під час нічної програми допомагають створити історичні костюми, виготовлені студентами інституту технології і дизайну ім. М. Бойчука, відповідний музичний супровід, освітлення.

¹ Сценарій екскурсії опубліковано у збірнику матеріалів конференції: Дженкова О.В. Лірична театралізована програма “Скіфія золота” // Музейні читання. Матеріали наукової конференції Музею історичних коштовностей України “Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки”. – К., 2006. – С. 180–199.

Сценарій програми “Священні скарби” ми пропонуємо вашій увазі.

У вестибюлі на першому поверсі групу зустрічає Ведучий зі світильником у руках.

Ведучий: Вітаю вас у Музеї історичних коштовностей України. Сьогодні у нас незвична зустріч – ми повернемося у давні часи і дізнаємося, у що вірили наші предки, яким богам молились і як змінились з часом уявлення про світобудову і місце в ній людини. Німі свідки давніх часів – коштовні прикраси і культові речі розкриють сьогодні свої таємниці. А про забуті вже символи розкажуть ті, хто читав їх, мов книгу. Отже, рушаємо крізь час...

Звучить музика, ведучий веде групу на другий поверх до залу № 4.

Група розташовується півколом при вході до залу 4-б. Змінюється музична тема. Ведучий передає світильник Майстру, який виходить з глибини залу та зупиняється на порозі між залами 4-а, 4-б.

Майстер: Я працюю в княжій майстерні. Мій батько і мій дід були майстрами і передали мені свої знання та вміння. Я вмю перетворювати золото і срібло в чудові прикраси, можу оздобити їх зерню і сканню, емаллями та черню. Я знаю, що означають різні візерунки, яку силу вони мають. Дочки князя носять зроблені мною прикраси, та навіть не здогадуються, що означають зображення на них.

Майстер продовжує, переходячи до вітрини № 5:

А ось ці прикраси давно вже ніхто не носить – я бережу їх від чужого ока, бо богів, що зобразив на них мій прадід, вже давно називають злими духами, але я пам’ятаю про них, і знаю, що від них залежали життя і смерть наших предків.

На цих застібках-оберегах мудрі майстри зобразили ті сили, яким підвладне життя. Владика і творець світу Сварог породив богів-Сварожичів. Найголовніший серед них – Сонце. Ось знаки Сонця-Даждьбога – зранку до вечора мандрує воно по небу, сонячне світло осяє Землю, ось вона – в центрі, вся оповита сяйвом, а під землею – володар вод, ящір, несе на своїй спині світ.

Майстер переходить до вітрини № 6, світильником вказує на предмети, про які розповідає:

Несуть Даждьбога по небу золотогриві коні – ви бачите, їх зображення було на одязі волхвів, і саме волхви поруч з ними,

танцюють магічний танець, вітаючи народження нового Сонця. Сонячні знаки носили колись на одязі і наші жінки – ці позолочені спіралі прикріпляли на стрічки біля скронь, вбираючись на свято на честь Даждьбога.

Майстер вказує на антропоморфні фібули у вітрині № 8:

І зображення богині Живи – матері всього живого, можна побачити на прикрасах.

“Життя наше залежить від того, що народить Мати-Земля”, – говорили мої вчителі. “Зерно, що поклали ви в землю, захистить і наділить вона своєю життєдайною силою, в належний час Сонце-Ярило зігріє і пробудить його своїм теплом, води небесні навесні напуватимуть зерно”. *(Змінюється музична тема)*

Щоб щедро напоїли дощі Землю, молились колись дівчата в лам-русалкам, танцювали і співали, завітчавшись, на зелених луках... Та і зараз співають – я чую ці пісні... *(пауза)*.

Веснянка наближається, стає голоснішою.

Майстер: Юна княжна, красуня Янка, співає з подругами. Але не знає вже вона, що означає її пісня, іншому Богу молиться вона, прадід її Володимир привіз його від греків...

З п'ятого залу з'являється Княжна.

Княжна: Вітаю тебе, майстре!

Майстер: Вітаю тебе, княжно! Ти хочеш, як завжди, подивитись, як накладаю я кольорові емалі, чи, може, зламалась якась прикраса, або загубилась сережка?

Княжна: Ні, майстре, сьогодні я не дивитимусь, як ти працюєш. Я така щаслива, у мене радісна звістка: приїдять скоро свати по мене від ромейського царевича і я хочу, щоб зробив ти для мене коштовний весільний убір, щоб була я найкращою нареченою в Царгороді!

Майстер: Ти і так надзвичайно гарна, але є в мене прикраси, які принесуть тобі щастя і благополуччя... Давно готував я тобі посаг... Ходімо, я покажу прикраси...

Майстер веде княжну до залу № 5, до вітрини № 4, група переходить за ними.

Майстер: Ти вплетеш у коси ось такі золоті колечка – подивись, три намистинки на кожному, мов три сонця – вранішнє, полуденне та вечірнє, а кільце – то сама вічність *(вказує на вітрину № 5)*. Над чолом твоїм сяятиме золоте очілля, немов небесне склепіння. З небесного склепіння навесні ллються на землю рясні дощі – ось ці стрічки-рясна від скронь твоїх будуть

спускатись до плечей. Тут зобразив я птахів небесних, що співають, зустрічаючи весну, весь світ, всесвіт, схожий на засіяне зерном поле і дерево життя.

Княжна: На цих золотих колтах теж я бачу барвистих птахів, але з людськими обличчями. Чому так?

Майстер: Це птахи – сірини, співають вони пісні радості, щастя і любові, якими буде сповнене твоє подружнє життя. А прадід мій казав, що Лада і Лель, котрі приносять кохання в світ, схожі на цих птахів.

Княжна: Лада і Лель? Хто це? Я чула про них пісні...

Майстер: Так звали богів, у яких вірили наші предки; і досі ще люди співають про них пісні. До них зверталися молодята, їм молились, коли засівали ниву, бо від любові народжується все – і дитина, і зерно. Ось бачиш, тут, між птахами – паросток нового життя. Ці знаки оберігатимуть тебе, дадуть здоров'я і довге життя...

Княжна: Це все прекрасно, але, чому не зобразив ти ніде того, хто насправді є живим Богом, володарем неба і землі, батьком всього суцього?

Майстер: Ти кажеш про Ісуса Христа, іменем якого хрестив Русь князь Володимир... Подивись сюди (*вказує на вітрину № 6*) – для Великого князя зробив я ці барми, і в центрі зобразив Ісуса Христа ...

Княжна уважно придивляється, бере світильник з рук майстра, висвітлюючи барми.

Княжна: Скажи мені, майстре, ти, мабуть, язичник?

Майстер: Чому ти так думаєш, князівно?

Княжна: Ти знаєш про давніх богів, але ти зробив помилку, коли зображував тих, в кого віримо ми, християни. Тут, на бармах, має бути деїсус – моління до Христа Богородиці та Іоанна Предтечі, а я знаю, що Богородицю слід зображувати праворуч від Господа, а Хрестителя – ліворуч, ти ж поміняв їх місцями.

Майстер: Ти дуже уважна і все помічаєш. Дійсно, я помилився... І скажу тобі правду – я молюся давнім богам – Вогню-Сварожичу, коли розпалюю горно і починаю роботу, і Волосу, який допомагає в торгівлі, і Ладі, яка дарує любов – адже це найголовніше. Ти можеш розказати про це князеві – і мене покарають...

Княжна: Я не скажу нікому нічого, але мені шкода тебе, бо ти губиш свою душу, відвертаючись від християнської віри.

Музику вимкнено.

Майстер: Яка ж твоя віра, розкажи, княжно, у що віриш ти.

Княжна: Я вірую в Бога одного, Вседержителя, творця неба і землі, єдиного в трьох особах. Отець, Син і Дух Святий – Трійця, єдиносущна і нероздільна. Святий Кирило, вчитель слов'ян, казав: “Бачите на небі круг блискучий (сонце), і від нього народжується світло і тепло. Бог Отець, як сонячний круг, без початку і кінця. Від нього вічно народжується Син Божий, як від Сонця – світло; і як від сонця разом зі світлим промінням іде й тепло, виходить Дух Святий. Кожен розрізняє окремо і круг сонячний, і світло, і тепло, але це не три Сонця, а одне Сонце на небі. Так і свята Трійця: три в ній особи, а Бог єдиний і нероздільний”. Син Божий, Ісус Христос, з любові до нас, грішних, зійшов на землю і, як звичайна людина постраждав замість нас за наші гріхи, був розп'ятий, помер на хресті і на третій день воскрес. Носимо ми зображення хреста, який став знаряддям перемоги над гріхом і смертю. Знаю я, що воскресемо і ми після смерті і будемо жити вічно в любові з Богом.

Майстер: Ти гарно говориш, та що ж головне в твоїй вірі?

Княжна: Любов.

Знову починає звучати веснянка.

Майстер: Коли ти так говориш, мені хочеться вірити в твою Бога. Хай же він дарує тобі щастя. А прикраси ці носи, не бійся, я робив їх з любов'ю.

Княжна віддає Майстру світильник і каже з поклоном:

Дякую тобі, майстре. І прощавай. Я буду молитись за тебе.

Княжна виходить до залу № 4.

Майстер: Княжна поїхала в далекі землі однак так і не зустрілась зі своїм нареченим – царевич загинув в битві з сарацинами. Безутішна княжна прийняла постриг і повернулась до Києва черницею. Вона заснувала дівочий монастир, котрий стали називати Янчиним.

Майстер підходить до вітрини № 9:

Я довго згадував її, і коли робив цей золотий хрест з зображенням Богородиці Оранти, яка молиться за весь світ, постать княжни Янки немов би стояла переді мною.

Музика вимикається.

Майстер передає світильник ведучій і виходить, спускаючись до залу № 6.

Ведучий: Йшов час. Забувались давні вірування, християнство поширилось по землі Руській, зросли церкви і монастирі (із

залу № 6 починають звучати дзвони), прикрашали їх щедро золотом та сріблом нові майстри, які з покоління в покоління передавали секрети свого мистецтва. Великі скарби накопичувались в церковних ризницях, і саме до такої ризниці ми рушимо зараз із вами крізь сім віків. У вісімнадцяте століття ведуть нас таємничі сходи – будьте обережними – мандрівка в часі може бути складною.

Група з ведучою на чолі під звук дзвонів спускається сходами до залу № 6.

Ведуча розташовує групу перед вітриною № 4.

З глибини залу до групи підходить Настоятельниця монастиря, ведуча передає їй світильник. Дзвони стихають.

Настоятельниця: Слава Ісусу Христу! Ніколи ще так багато людей не заходило одразу до монастирської ризниці! Я не дозволяла такого, адже тут зберігається стільки скарбів! Із давніх-давен (починає звучати музика) щедро обдаровували церкву князі, гетьмани, козацька старшина, та і прості козаки не раз замовляли коштовні прикраси для церков. Не може все одразу знаходитись у храмі – багато чого зберігається тут, і лише під час найбільших свят ми беремо ці речі. Та сьогодні вам пощастило – я, хай так вже і буде – порушу правила, тим більш, що до мене приїздить сестра – удова сотника Любецького. Буде вона в селі церкву і хоче замовити для неї найкраще начиння. То ж покажу я їй, та вже і вам заодно, які прекрасні речі мають оздоблювати храм.

З залу № 7 виходить Пані, підходить до настоятельниці.

Пані: Вітаю, сестро! Благословіть!

Настоятельниця: Бог благословить! Побачились, дякуючи Господу!

Пані: Нарешті дісталася, важко доїхати по весняному бездоріжжю до Києва, та дуже вже хотіла Великдень тут святкувати! Розговіюсь та й поїду додому, церкву будувати. Тільки ж хочеться прикрасити її якнайліпше – щоб не гірше, ніж у Києві було!

Настоятельниця: Ой, сестро, чи то любов до Бога, чи, може, гордість твоя надмірна? Та облишмо... Отже, ти будуєш церкву... Гаразд, пораджу тобі. Обов'язково має бути в церкві хрест, адже хрест – це меч Божий, яким Господь переміг диявола і смерть. Подивись, цей великий хрест (*вказує на хрест у вітрині № 4*) називають запрестольним, він має стояти за престолом, у вівтарі. Ти ж знаєш, це найголовніше місце в храмі.

Пані: Так, вітвар означає Царство небесне. Там священнослужителі відправляють богослужіння і знаходиться найсвятіше місце – святий престол, на якому звершується євхаристія – Таїнство причастя. На престолі мають бути хрест, Євангеліє, дарохранильниця і дароносиця.

Настоятельниця (*Прямує до вітрини № 7*): Ходи-но сюди, покажу тобі ті священні предмети, які мають знаходитись на престолі. Ось срібний хрест на престольний – ним благословляють мирян. Він дуже давній. Зробив його сто років тому майстер Федір Золотар.

Пані: Який гарний! Тут розп'яття з пристоячими – Богородицею та Іоанном Богословом, і камені коштовні. Але я не пізнаю цього Святого...

Настоятельниця: На цьому хресті гравіроване зображення Спиридона Тримифунтського, адже часточка його святих мощей зберігається тут. Праведним життям, милосердям та добротою прославився єпископ міста Тримифунта і отримав дар зцілення хворих, навіть невилковних. І мощі його нетлінні творять чудеса, поклонитись їм їдуть звідусіль – тож особливу силу має цей хрест.

Пані: А поруч, я бачу, Євангелія в пишних шатах.

Настоятельниця: Ці коштовні Євангелія подарували церкві полковники Богдана Хмельницького. А ці пишні шати зробив нещодавно майстер київський Іван Равич. Особливу повагу слід висловлювати до Євангелія – адже за заповідями цієї книги маємо ми жити, пам'ятаючи про основні завіти Господа нашого Ісуса: "Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем, усією твоєю душею і всією думкою твоєю, та люби ближнього твого, як себе самого". (*переходячи до вітрини № 13*) Здавна оздоблювали цю найсвятішу для християн книгу золотом і сріблом, адже золото – це світло Божої Благодаті, а срібло – чистота цнотливого життя та покаяння. І обов'язково мають бути зображення на нарижниках, по кутах, Святих євангелістів та їх символів – ось Марк з Левом, Лука з биком, Іоанн з орлом, Матвій з ангелом, а в центрі – Господь Вседержитель на троні, або, частіше, як тут, Розп'яття.

Пані: В які чудові візерунки сплітається золотаве листя...

Настоятельниця: Та не забувай, милуючись, що серед цих прекрасних візерунків – знаряддя страстей Христових. (*переходячи до вітрини № 15*) Дивись – знаряддя страстей і в руках у янголів, які зображені на дарохранильниці. В цьому ковчезі зберігаються Святи дари для причастя хворих. Дарохранильниця

теж має стояти на престолі. Вона має вигляд церкви, так само як і дароносиця (*вказуючи на вітрину № 16*), в якій священник носить Святі дари для причастя хворих удома.

Пані: Священні сосуди для приготування святих дарів мають бути і на жертovníку, ліворуч від вівтаря.

Настоятельниця: Так, на жертovníку має бути потир (*вказуючи на потири в вітрині № 15*), або чаша, куди перед літургією вливається вино з водою, яке під час літургії перетворюється на кров Христову. Чашу таку оздоблюють пишню, адже в ній – найбільша святиня. Під час причастя у вигляді хліба і вина приймають віруючі істинне тіло і істинну кров Христову як запоруку вічного життя і таємного спілкування з ним і просять Його сподобити їх неосудно причаститися святих Таїн на відпущення гріхів.

Пані: Як гарно вимальовано на цих чашах образ Спасителя! Чи й ікони для церков так малюють в Києві?

Настоятельниця: Так, сестро, і ікони так гарно малюють, але інші майстри. А такі дробниці роблять ченці-фініфтарі в Лаврі та Межигірському монастирі. (*вказуючи на вітрину № 6*) Ними оздоблюють і потири, і Євангелія, і митри єпископські. Бачиш, в ризниці зберігаються митри та ризи священницькі (*вказуючи на вітрину № 5*).

Пані: Так, і до ікон ризи бачу я тут (*вказуючи на вітрину № 16*). Та де ж ікона?

Настоятельниця: Потьмянішали фарби старі, кіптявою від свічок вкрились, та віддала я богомазові поправити образ Одигітрії. А шати поки тут.

Музична тема змінюється.

Пані: Які на цій шаті чудові квіти – мов живі; і маки, і волошки... Вічно квітнуть і не в'януть... Пам'ятаєш, сестро, як приносили ми зілля пахуче на Зелені свята додому, за образ Богородиці закладали...

Настоятельниця (*переходячи до вітрини № 17*):

Так, і молились втрьох... Пам'ятаєш цю ікону Замилування: ніжно тулиться дитятко Ісус до Богородиці...

Пані: ... Молилися втрьох і просили Божу Матір про заступництво, про заміжжя щасливе... Де ті часи безтурботні! Ти нині в монастирі, я удова, а молодша наша сестричка...

Настоятельниця: На все воля Божа, сестро! Я завжди уникала світської суєти і марнославства і хотіла присвятити себе служінню Господу, ти ж гордою та пишною була, слава та

багатство сотникові звабили тебе – пам'ятаєш, як з дитинства любив тебе хресник батька нашого, думали батьки, що одружи-тись ви з часом, та не до душі тобі був син простого козака...

Пані: Де ж той хлопець був – поїхав до Києва та й пропав...

Настоятельниця: Та тому, мабуть, і пропав, бо ти цуратись його стала. Хотіла бути пані сотниковою – а тепер удова сотникова.

Пані: Така вже моя доля...

Настоятельниця (*повільно йдучи вздовж вітрин № 18, 19, зупинившись між вітринами № 19–20*):

Мабуть, так... Шкода мені тебе, та ще більше шкода долі сестрички нашої молодшої, Ганнусі... Згинула, мабуть, в татарській неволі – вже більше десяти років як вкрали її, та й продали десь на ринку в Кафі...

Пані: Ні, сестро, не згинула... Маю тобі щось сказати. Їздили козаки до Криму полонених викупати, бачили там сестру нашу, звістку від неї привезли.

Настоятельниця: Боже мій милий! Бідна Ганнуся... Може, викупити сестру треба, знайшла б в монастирі нашому прихисток...

Музика стихає.

Пані: Ні, сестро, не викупиш вже її... Потурчилася сестра наша і тепер дружина Гіресва головна. Ось лист від неї, читай...

Простягає Настоятельниці лист, та поволі розгортає його і починає читати.

В ім'я Аллаха, милостивого і милосердного...

Різко відштовхує сувій:

Ні, я це не читатиму!

Пані бере сувій, розгортає, читає:

В ім'я Аллаха, милостивого і милосердного...

Світло згасає. Звучить азан.

Промінь світла вихоплює жіночу фігуру в татарському одязі біля вітрини з кримськотатарськими прикрасами. В руках у неї сувій. Жінка розгортає його і починає читати:

В ім'я Аллаха, милостивого й милосердного... Так починаю листа до вас, сестри мої, і вірю, що милостивий він буде до вас, як і до мене. Зовсім юною стала я бранкою, рабинею, та всевишній відкрив мені серце хана Гірея і відкрив нову віру, і новий шлях. Дала ця віра мені свободу, чоловіка коханого, дітей гарних, щастя і спокій; і радістю тепер сповнені дні мої. То ж не засуджуйте і не кажіть, що віра моя неправдива, бо вірю я в Бога єдиного – творця

, в ангелів, ним посланих, в пророків і дані їм священні книги – “Тору”, яка дана була Мусі, або Мойсею, “Забур”, або Псалтир, що даний був Дауду, “Інджил” чи Євангелія, дані Ісі і в Коран, що даний був останньому пророку – Муххамеду, вірю в суд після смерті і воскресіння. Вчить моя віра робити добро і не чинити зла, молитись и покорятись Аллаху і не противитись призначеному. Можливо, призначено і нам колись зустрітись і жити в мирі – на все воля Аллаха і хай буде з вами його благословення.

Світло згасає. Азан звучить кілька секунд, потім ведуча вимикає музику. Вмикається світло.

Настоятельниця: Як же вона могла зректись віри православної, бусурманка! Нема їй прощення!

Пані: Не проклинай, сестро, не всі такі святі, як ти, будь же милосердною. Сама ж ти казала – на все воля Божа. Хто зна, яка доля тебе могла б спіткати. Згадай бабцю нашу – адже привіз наш дід з Криму жону собі татарку. Була мусульманкою – стала християнкою. Помолись краще за сестру нашу...

Настоятельниця: Так, не права я, грішу, осуджуючи... Не засуджувати маємо, а молитись за неї – адже сказано „Не судіте, щоб вас не судили, бо яким судом судите, таким і вас будуть судити, і якою мірою міряєте, такою і вам відміряють”.

Пані: Щоб молились за неї і сестри-черниці твої я зроблю внесок коштовний до монастиря – замовлю ще й дарохранильницю, таку ж гарну, як ця (*вказуючи на вітрину № 19*) – тільки скажи, де ж можна такого майстра знайти?!

Звучить музика.

Настоятельниця: Наш, київський, і шукати не треба – прийде сьогодні, роботу принесе, гарний золотар, до нього звідусіль замовники їдуть, то й ти звертайся. Та ось і він!

Із сьомого залу заходить Майстер зі згортком у руках.

Майстер: Благословіть, матушко!

Настоятельниця благословляє.

Майстер: Приніс я роботу. Ось, подивіться.

Настоятельниця: Гаразд, залишай. Є у мене для тебе ще робота, точніше у однієї пані... Пані виходить з тіні.

Майстер повертається до неї, робить крок назустріч.

Майстер: Маріє!

Пані: Ти, Дмитре!... Невже ти пам'ятаєш мене...

Майстер: Хіба можна тебе забути... І хотів би, та не зміг... (*після паузи, відступаючи на крок*). Вітаю тебе, пані сотникова...

Настоятельниця: Пані сотникова буде церкву на спомин душі свого чоловіка і хоче, аби ти прикрасив цю церкву коштовним начинням...

Пані: Помер пан сотник Данило минулого року, упокій Господи його душу...

Майстер: Сумуєш за ним...

Пані: Сподіваюсь, душа його в раю, а я сумую... Та й за роками давніми сумую, коли була ще дитиною, і був у мене друг вірний... хлопчик Дмитрик... тепер, кажуть, майстер знаний... *(підходячи до Майстра)* Чи прихильний ще до мене, чи допоможеш мені?

Майстер: Про що б не попросила, не зміг би тобі відмовити...

Настоятельниця *(передаючи світильник Майстру):*

То берись за працю. Та покажи ж свої роботи пані Марії!

Майстер: Ходімо, майстерня неподалік...

Майстер і пані переходять до сьомого залу, група вирушає за ними.

Зал № 7 (майстерня)

Майстер *(зупиняючись біля вітрини № 9):* Поглянь, Маріє, ось остання моя робота – оклад до "Євангелія".

Пані: Як він не схожий на все, що я вже бачила. На золотому тлі немов шиті чорними та срібними нитками образи.

Майстер: Це чернь. Московські сріблярі бережуть секрет її і передають тільки від батька до сина, та був я в німецьких землях, вчився та і взірці купував для роботи і прочитав там в одній давній книзі про виготовлення черні. Зі сплаву срібла, олова, міді і сірки зробив я порошок, заповнив ним гравірований малюнок і виплавляв в горні ці пластини, аж поки порошок не розплавився і не заповнив щільно кожную рисочку. Потім відшліфував, відполірував гарно і вийшов малюнок, мов чорнилом на золоті зроблений... Ось бачиш, вже й таємниці тобі відкриваю...

Пані: Я берегтиму твої таємниці... Та здається мені, у тебе їх багато...

Майстер: Так, у майстрів завжди багато таємниць. *(переходячи до вітрини № 8)* Хіба не таємниця, як роблять сяючі фарби фініфтяні. Кажуть, навіть камені коштовні перетворюють у фарбу фініфтярі. Розписують дробниці, обпалюють – і фарби ці не тьмянішають, не осипаються, міцні, як самоцвіти. А я вже прикрашу цими дробницями карбовані шати, митри та потири.

Пані: Як цей потир?

Майстер: Так.

Пані: Ой, а тут сходи... Куди вони ведуть, чи це може таємниця?

Майстер: Сьогодні, я, мабуть, відкрию тобі всі таємниці... Ходімо, ти побачиш цікаві речі...

Майстер і Пані переходять до залу № 8.

Пані: Які незвичні речі... Я таких ніколи не бачила.

Майстер: Звісно, не бачила. Чи була ти коли-небудь в синагозі єврейській?

Пані: Ні...

Майстер:

А в оселі?

Пані: Ні, ніколи...

Майстер: Отже, тільки у мене в майстерні ти і побачиш, як прикрашають синагогу та оселю єврейські.

Пані: Але ж ти християнин?

Майстер: Так, однак і юдеї, і католики замовляють мені речі – адже краса всім до вподоби, чи не так?

Змінюється музична тема.

Пані (вказуючи на вітрину № 1):

Твоя правда... Тут, я бачу, немов би корони царські, але з дзвониками... Вони срібні?

Майстер: Так, це срібні корони, але не царські, а для книги. Юдеї свою священну книгу – сувій Торі – прикрашають такими коронами, бо то для них річ найцінніша. А дзвоники мають сповіщати тих, хто зібрався на молитву, про наближення святині.

Пані: Про що ж написано в Торі, ти знаєш?

Майстер: Так, знаю, але й ти знаєш, бо Тора – це частина Біблії, включає вона П'ятикнижжя Мойсееве – книги Буття, Вихід, Левіт, Числа та Второзаконня.

Пані: Та невже ж євреї вірять як християни?

Майстер: Маріє, юдеї, визнають Старий завіт, але не визнають Новий завіт – Євангеліє, не вірять в те, що Ісус Христос є Син Божий і Спаситель, а чекають досі на свого месію, який має врятувати свій народ.

Пані: Отож, не поважають вони і Заповідей Божих?

Майстер: Євангельські заповіді – ні, але старозавітні, котрі на кам'яних скрижалях отримав Мойсей від Всевишнього на горі Синай, для них, як і для нас, священні. Ось, до речі, поди-

вись на ці срібні пластини (*вказує на вітрину № 2*) – на деяких і зображено скрижалі з десятьма заповідями.

Пані: Їх теж прикріплюють до сувою?

Майстер: Так...

Пані: А це що таке – ніби рука з витягнутим пальцем?

Майстер: Це указка, за допомогою якої стежать за текстом, читаючи Тору – адже за уявленнями юдеїв, всі літери в цій книзі порашовані і кожна має чарівну силу, отже не можна жодну пропустити або змінити.

Пані (*вказуючи на вітрину № 3*):

А ці речі теж якось пов'язані з читанням Тори?

Майстер: Вони всі пов'язані з юдейськими релігійними святами. Щотижня євреї святкують суботу – шабат. За Біблією, Всевишній відпочивав у сьомий день творення світу. Цей день має бути днем відпочинку і для євреїв. Зустрічаючи суботу запалюють свічки в таких срібних свічниках, а вино п'ють зі срібного стакану. Завершуючи святкування, беруть юдеї до рук ось такі бсаміми – це коробочки для пахошців – гвоздики, кориці, і вдихають приємні аромати – адже гарний запах покращує настрій і немовби втішає людину, яка має від свята повернутись до важкої праці.

Пані: А крім суботи є ще свята у євреїв?

Майстер: Так, і немало. Найвеселіше з них – весняне свято Пурим. Одна з книг Біблії промовляє голосом цариці Естер, яка започаткувала це свято.

Змінюється музична тема.

Майстер і пані відходять в сутінки, з залу № 9 виходить Цариця Естер і зупиняється на порозі між залами № 9 і № 8.

Цариця Естер:

Тоді Амман – радник перського царя, під владою якого були євреї, вирішив знищити мій народ, і щоб визначити день, коли це можна зробити, кидав жереб – “пур”. Та за Божим велінням я, Естер – дружина царя, відвернула біду від євреїв і задум Аммана обернувся проти нього самого – він і його сини були вбиті. Ось чому названі ці дні Пурим – від імені “пур”, адже в дні, на які випав жереб, був покараний сам Амман. А юдеї постановили щороку неодмінно святкувати ці дні з веселоцями і роздаючи милостиню убогим. Про все це і написано в Мегіла Естер – Книзі Естер за моїм велінням. Відтоді, коли єврейська дівчина виходить заміж, її батько дарує новій родині цю книгу, написану на окремому сувої, а такий срібний футляр (*вказує на*

вітрину № 3 для нього замовляє у найкращого майстра (*вклоняється Майстру*).

Естер виходить до залу № 9. Змінюється музична тема.

Майстер: Євреї надзвичайно шанують свою історію, бо це не просто певний перебіг подій, це історія відносин обраного народу з Богом. Не раз чудесні події свідчили про милість Бога до свого народу. Ось ці срібні лампи-ханукії (*вказує на вітрину № 3*) нагадують про чудо, яке сталося, коли євреї звільнили Єрусалим від загарбників і очищали Храм від скверни – освячена олія, якої могло вистачити лише на один день, горіла в храмовому світильнику вісім днів – стільки часу потрібно було для виготовлення нової олії для Храму. Цю подію відзначають євреї, святкуючи Хануку. Під час цього свята і запалюють вісім вогнів у цій лампі.

Пані: Я, здається, бачила такі лампи на вікнах будинків, коли яось взимку проїздила через Умань.

Майстер: Так, за звичаєм виставляють євреї під час Хануки запалені світильники на підвіконня, щоб всі знали і пам'ятали про давні події.

Пані (*вказуючи на вітрину № 3*):

А ці коробочки теж для якогось свята?

Майстер: В цих срібних тофілінах зберігаються у шкіряних футлярах записані на пергаменті молитви. Шкіряні коробочки зі священними текстами надівають для молитви єврейські чоловіки.

Пані: Про що ж моляться євреї?

Майстер: Про те, що і всі інші: про милість божу, прощення гріхів, здоров'я, щастя, мир і добробут.

Пані: Ти знаєш так багато і такі терпимість і розуміння в твоїх словах ...

Змінюється музична тема.

Майстер: Тебе це дивує? Хіба ж не любові і терпимості вчить нас Євангеліє?

Пані: Але ж не за Євангелієм живуть мусульмани чи іудеї...

Майстер: Можливо, у кожного свій шлях до Бога... Ти ж знаєш, що сказано: "Незвідані шляхи Господні".

Пані: Та як же не заблукати і знайти вірний шлях?

Майстер: Йди за мною... (*веде Пані до залу № 9, зупиняються в центрі залу, не підходячи до вітрин*).

Майстер: Думаю, що коли людина має в серці любов до Бога і творитиме добро, то йтиме вона вірним шляхом.

Пані: Хіба можна мати любов до Бога, коли не любиш нікого на Землі?

Майстер: Ти зараз майже повторила те, що сказав колись Блаженний Августин: любов земна то є підготовка душі до любові небесної.

Пані: Блаженний Августин? Його дуже шанують католики... Не думала, що говорю як католицький священник...

Майстер: Католик теж може бути правий інколи, чи не так?

Пані: Але хіба ж правдиве вчення католицьке? Не приймають католики-миряни причастя Святою кров'ю Христовою, причащаються прісною гостією, вірять, що Дух Святий виходить і від Отця, і від Сина ...

Майстер:

Це правда, ти обізнана з католицькими звичаями. То може і монстранц та дароносицю бачила колись? Ні? То подивись...*(підводить Пані до вітрини № 5).*

Пані: Це теж ти робив? Як красиво!

Майстер: Подивись, тут у скляному посуді зберігатиметься Гостія, так, щоб бачили її всі присутні в костьолі, а навколо – пшеничне колосся і виноградна лоза – згадка про хліб і вино, Тіло і Кров Христові.

Пані: А це дароносиця? *(взявши світильник з рук Майстра)* Тут так багато яскравих каменів...

Майстер: Їх дванадцять навколо Христа – дванадцять апостолів означають вони. Подобається тобі?

Пані: Так, надзвичайно! Але ти відвернув мою увагу – коли я милуюсь твоею роботою, то забуваю вже про віровчення...

Майстер: Хотів би я, щоб ти пам'ятала про те, що об'єднує людей, а не розділяє їх. Якось зустрів я мандрівного філософа і слова його закарбувались в мої пам'яті... Бо правдиві вони, як здається мені, для всіх – і православних, і католиків, мусульман та юдеїв.

Змінюється музична тема.

Пані: Що ж він сказав тобі?

Майстер: Усе проминає, але наприкінці всього залишається любов. Усе проминає за винятком Бога і Любові. Бережу я ці слова в серці... А ще бережу любов...

Пані: Я пам'ятатиму все, що ти сказав... Я пам'ятатиму все, що побачила. І вже ніколи не зможу забути тебе...

Майстер: Ти скоро поїдеш, побудуєш церкву, оздобиш її коштовно і, мабуть, більше не згадуватимеш мене.

Пані: Ні, я пам'ятатиму тебе... і, якщо хочеш, повернусь...

Майстер: Колись, дуже давно, я покохав дівчину Марійку і зробив для неї перстень. Я все життя беріг це кохання... і цей перстень. *(виймає перстень)* Ти візьмеш його?

Пані: Так!

Майстер надіває перстень Пані, забирає світильник з її рук, і вони, взявшись за руки, вдвох поволі йдуть до залу № 8. Музика вимикається.

Ведуча: Любов – довготерпелива, любов – лагідна, вона не задрить, любов не возвеличується, не надимається, не шукає тільки свого, не поривається до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, все зносить, в усе вірить, усього надіється, усе перетерпить. Любов ніколи не переминає.

Нехай завжди будуть з вами ВІРА, НАДІЯ, ЛЮБОВ.

Нашу екскурсію закінчено, її провели для вас *(персонажі по черзі заходять до залу № 8)* МАЙСТЕР, КНЯЖНА ЯНКА та ЦАРИЦЯ ЕСТЕР, ПАНІ СОТНИКОВА, ДРУЖИНА ХАНА ГРЕЯ, НАСТОЯТЕЛЬНИЦЯ МОНАСТІРЯ.

На завершення програми ви маєте змогу зробити пам'ятні фотографії в історичних костюмах.

Група переходить до вестибюлю, де відбувається фотографування.

Використана література:

Августин А. Исповедь. – М., 1991. – 488 с.

Бартош А.Є. Ризниця Успенського собору Києво-Печерської Лаври // Лаврський альманах. Збірник наукових праць. Випуск 3. – К., 2001. – С. 75–84.

Большая исламская научная энциклопедия. – Нефтьчала, 2002 – 774 с.

Боровский Я.Е. Мифологический мир древних киевлян. – К., 1982;

Бочаров Г.Н. Художественный металл Древней Руси. – М., 1984 – С. 5–108; 320.

Гельфман Т.М. Ханукальные светильники в собрании Государственного музея истории религии: форма и декор// Труды Государственного музея истории религии. – Вып.2. – СПб., 2002. – С. 77–91.

Добросердова Л.О. Православні хрести в експозиції виставки “Релігія в історії культури” // Лаврський альманах. – Вип. 5. – К., 2001.– С. 127–131.

Зінченко Юрій. Кримські татари: історичний нарис. –К., 1998. – С. 14–50.

- История евреев в России. – Т. 1. – М., 1915. – 528 с.
- Канцедикас А., Волковинская Е., Романовская Т. Шедевры еврейского искусства. Серебро. – М., 1993. – 382 с.
- Коран / Пер. И.Ю. Крачковского. – М., 1990. – 728 с. ;
- Макарова Т.И. Перегородчатые эмали Древней Руси. – М., 1975;
- Макарова Т.И. Черное дело Древней Руси. – М., 1986. – 156 с.
- Макарова Т.И., Плетнева С.А. О центрах эмальерного дела Древней Руси // Славяне и Русь. – М., 1968. – С. 98–112.
- Мишнев О.І. Іван Равич – видатний український золотар доби бароко // Лаврський альманах. – Вип. 3. – К., 2001. – С. 124–130.
- Мишнев О.І. Українські золотарські книжкові оправи доби бароко // Лаврський альманах. – Вип. 5. – К., 2001. – С. 83–91.
- Осипов А. Розвиток символіки сонця в українській релігійній традиції (до проблеми визначення аспектів символотворчого процесу) // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. – Кн. І. – Львів, 2008. – С. 99–107.
- Пам'ятки єврейської культури в Україні. Пам'ятки музеїв та заповідників. – К., без року. – С. 144.
- Петренко М.З. Українське золотарство XVI-XVIII ст. – К., 1970. – 208 с.
- Рыбаков Б.А. Русское прикладное искусство X-XIII веков. – Л., 1971;
- Рыбаков Б.А. Язычество Древней Руси. – М., 1988. – 784 с.
- Рябцева Світлана. Древнерусский ювелирный убор. Основне тенденци формирования. – СПб., 2005. – 384 с.
- Святе письмо Старого та Нового Завіту. – Українське біблійне товариство, 1992. – 352 с.
- Сергій О.С. Деякі національні особливості орнаментики українських золотарських виробів кінця XVII – першої половини XVIII ст. // Лаврський альманах. – Вип. 11. – К., 2003. – С. 118–123.
- Сковорода Григорій. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. – К., 1983. – С.85. Слобідський Серафим, протоієрей. Закон Божий. – К., 2004. – 654 с.
- Стецкевич Т.А. Коллекция Государственного музея истории религии по исламу: история формирования и состав // Труды Государственного музея истории религии. – Вып. 2. – СПб., 2002. – С. 49–56.
- Шульц І.В. Підписні і датовані фініфті українських майстрів на пам'ятках мистецтва XVII-XVIII ст. // Лаврський альманах. – Вип. 3. К. – 2001. – С. 145–154.